

RYSZARD KASPEROWICZ

FIGURY ZBAWIENIA?

Idea „religii sztuki”

w wybranych koncepcjach artystycznych XIX stulecia

TOWARZYSTWO NAUKOWE KUL
KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI JANA PAWŁA II

WINCKELMANN

WACKENRODER

NOVALIS

SCHLEIERMACHER

SCHELLING

ELIOT

HEINSE

ARNOLD

PATER

RYSZARD KASPEROWICZ

FIGURY ZBAWIENIA?

Idea „religii sztuki”

w wybranych koncepcjach artystycznych XIX stulecia

Lublin

TOWARZYSTWO NAUKOWE KUL
KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI JANA PAWŁA II

*A teraz myślę, jak z liter i cyfer
Ułożyć oczom klasztor Megaspilion,
Klasztor, gdzie niegdyś bronił się Lucyfer
Mahometowi – tak długo jak Ilion
Albo jak nasza piękna Częstochowa,
Kulami ryta – cudem boskim zdrowa...*

[...]

*A będziesz widział; nie widzisz? ... więc próżno
Ja doskonalej nie opiszę rymem ...
Trzeba, ażebyś wziął sakwę podróżną,
Mój czytelniku, i został pielgrzymem;
Inaczej z wielką litością i żalem
Będę o tobie myślał – w Jeruzalem*

Juliusz Słowacki

SPIS TREŚCI

WSTĘP	7
WINCKELMANN.	
<i>Sztuka kompensacji czyli przyjaźń niespełniona</i>	37
WACKENRODER.	
<i>W poszukiwaniu sztuki jako relikwii</i>	63
NOVALIS.	
<i>Sumienie poety jako organon niespełnionej eschatologii</i>	88
SCHLEIERMACHER.	
<i>Sztuka jako niespełnione narzędzie odrodzenia religijności</i>	114
SCHELLING.	
<i>Sztuka jako najwyższy mit filozoficzny</i>	130
ELIOT I HEINSE.	
<i>Janusowe oblicze Renesansu jako raju estetycznego</i>	165
ARNOLD I INNI.	
<i>Na tropie niespełnionej harmonii piękna i dobra</i>	187
ZAKOŃCZENIE	
<i>Pyrrusowy triumf czy klęska estetów?</i>	214
BIBLIOGRAFIA	239
SUMMARY	253
INDEKS NAZWISK	255
ILUSTRACJE	263

Ryszard KASPEROWICZ, kierownik Katedry Teorii Sztuki i Historii Doktryn Artystycznych KUL, uczeń Profesor Elżbiety Wolickiej-Wolszleger, zajmuje się dziejami teorii sztuki XVIII-XX wieku w Niemczech i Anglii, historią metodologii nauk o sztuce, problematyką związków pomiędzy sztukami wizualnymi a muzyką i poezją.

Opublikował m.in. książki *Berenson i mistrzowie Odrodzenia* (1999) oraz *Zweite Ideale Schoepfung. Sztuka w myśleniu historycznym Jacoba Burckhardta* (2004), a także tłumaczenia wybranych wykładów o sztuce Jacoba Burckhardta (2008), rozpraw Aby Warburga o sztuce Odrodzenia (2010) oraz tekstów Aloisa Riegla, poświęconych kultowi zabytków.

W połowie XVIII wieku w Europie, wraz z pojawieniem się pierwszych rozpraw – estetycznych manifestów Johanna Joachima Winckelmana, zaczęła się kształtować nowa postawa wobec sztuki, która znalazła swój wyraz w niezwykle, dotąd niespotykanym uwielbieniu piękna artystycznego oraz absolutyzacji sfery artystycznej. Zjawisko to, bardzo różnorodne, określono mianem „religii sztuki”; przenikało ono kulturę artystyczną i estetyczne teorie całego XIX stulecia, jego najzupełniej zaskakujące przejawy można odnaleźć w literaturze oraz tekstach poświęconych sztuce jeszcze w XX wieku, jak choćby w dziełach Jamesa Joyce'a czy w teoriach Klee, Schönberga.

„Religia sztuki” była nie tylko bezwarunkową adoracją sztuki dla niej samej, nieograniczonym podziwem dla piękna czystej formy, realizacją mitu doskonałego, w pełni autonomicznego języka artystycznego. Dla wielu autorów, piszących o sztuce w XIX wieku, koncepcja „religii sztuki” była także ostatnią rękojmią i nadzieją ocalenia takiej wizji świata, w której religia odbuduje swoje znaczenie, a nowoczesna nauka, marginalizująca zarówno doświadczenie religijne, jak i poznawanie świata poprzez sztukę, wejdzie w wielkie przymierze z twórczością artystyczną, przynosząc syntezę i doskonale pojednanie wszelkich aspektów poznania świata i przeczcucia Nieskończoności. O tych wszystkich fascynujących odśłonach fenomenu „religii sztuki” w kulturze artystycznej Anglii i krajów niemieckich XIX wieku opowiada niniejsza rozprawa.

ISBN 978-83-7306-502-4

ISBN 978-83-7702-052-4